

Wielewaal op de Landschotse Heide, 29 juni 2022 (Peter Simon)

Wat hoor ik nou weer?

Robbert van Hiele

Op 6 augustus jl. was ik in de Hamert bij het Heerenveen. We keken naar elke vogel die bewoog of riep. Boomvalk, Kleine Karekiet, Zwarte Ooievaar, Meerkoet. En nog veel meer. We hebben er wel een uur of twee gestaan. Uit de loofbomen in de buurt klonk bijna continu de zang van de Wielewaal. Ook het gekrijs van de Wielewaal was te horen.

Volgens de boekjes krijsen het mannetje en het vrouwtje allebei. Het verplaatste zich ook en even later schoten twee Wielewalen over onze hoofden. De ene zeker een mannetje, de andere noemden we een vrouwtje. Minder geel, witte buik. Het ging wel erg snel dus we hebben weer lang niet kunnen zien wat we zouden willen.

Ik vroeg me af hoe dat zat. Uit mijn hoofd dacht ik te weten dat Wielewalen maar één broedsel hadden in Nederland. Dus nu nog een vrouwtje veroveren is wel erg laat. Dat slaat nergens op. Maar waarom dan continu zingen. Zouden ze wat anders bedoelen? Ik wilde op een eenvoudige manier onderzoeken hoe het leven van de Wielewaal in elkaar steekt. Met behulp van mijn boeken, Xeno-canto.org en

Waarneming.nl. Al snel kwam ik erachter dat het wel heel magertjes is wat we weten. En mijn gevoel is dat veel van wat we weten op slechts een paar waarnemingen berust. Maar goed, hier begint mijn onderzoekje.

Op de WhatsApp van de Vogelwerkgroep heb ik de situatie kort beschreven en de vraag gesteld: Waarom gebeurde dit nou in deze tijd van het jaar?

Edwin schreef: *Ik ken dat gedrag uit Italië en Slovenië. Misschien een soort familiegroep die rondzwervt en met zang/geluiden contact houdt?*

Peter schreef: *De jonge mussen hier in de tuin terroriseren welhaast de ouders om meer bijgevoerd te krijgen. De ouders beginnen er stilaan genoeg van te krijgen en laten dat steeds meer merken, fysiek. Misschien zit daar een vergelijking? Ik zie ditzelfde patroon ook bij de Kauwtjes en de Pimpelmezen.*

Maarten-Jan schreef: *Denk ook aan dit soort gedrag. Typisch bij Wielewalen. Ik heb dit vaker waargenomen.*

Het zette mij aan het denken. Mijn aannames waren waarschijnlijk helemaal verkeerd. Wat als dat 'vrouwtje' helemaal geen vrouwtje was maar bijvoorbeeld een

jonge vogel. En wie vloog eigenlijk vooraan, was dat het mannetje of dat vrouwtjes-type? Misschien was het wel een jonge vogel die een volwassen mannetje terroriseerde? Weer niet snel genoeg geweest. Je ziet een beetje en het meeste mis je... Op naar de boeken, wat kan ik in mijn kamertje vinden over de familie Wielewaal. Eigenlijk niet zo veel maar toch, hier komen wat feiten. Hopelijk zijn het feiten die een feit zijn.

In geschikte biotopen kunnen vele paren dicht opeen broeden, waarbij de territoria elkaar overlappen. Tezamen met de verborgen leefwijze kan dit tot ondertellingen leiden (Sovon 1987).

De Wielewalen ontruimen merendeels in augustus ons land. In deze periode zijn rondzwervende families ook buiten de broedgebieden aan te treffen (Sovon 1987).

Na het broedseizoen blijft de familiegroep intact, ook bij de wegtrek (Sovon 1987). Maar nu wordt het interessant, Gobin & Dijksterhuis (2023) zeggen: *de Wielewaal trekt veelal solitair, soms in tweetallen.* Waar is de familie gebleven, waarom zien deze twee ervaren trektellers (bijna?) nooit familiegroepen?

Wielewalen kunnen in losse groepjes van vijf of meer paren broeden en zingen daar in duetten, of om en om. In zo'n koloniegroep zijn ook 'helpers' actief, meestal jonge vogels in vrouwelijk kled (Wielewalen gaan waarschijnlijk pas in het derde jaar broeden) die ook zingen, zij het in korte strofen. Helpers verlichten de taak door bijvoorbeeld bij te dragen aan de voeding van de jongen. Dit sociale gedrag is kenmerkend voor tropische vogelsoorten die snel moeten inspelen op sterk wisselend voedselaanbod (Sovon 2018).

Hoe ouder het vrouwtje, hoe geler. Sommige oude vrouwtjes zijn vooral nog van mannetjes te onderscheiden door het ontbreken van zwart om het oog. Wel is het zwart van hun vleugel dan minder uniform zwart en zit er minder geel in de staartpennen. Ook is er vaak nog wel van enige streping sprake (Burton & Hayman 1976, Duivendijk 2022).

Eens kijken of ik bij Xeno-canto.org nog wat feitjes kan vinden die interessant zijn.

Thierry Thomas maakte [deze opname](#) op 30 april in de buurt van Montpellier. Hij vermeldt dat de Wielewaal niet op die plek broedt, dus ook zingt tijdens de trek.

Alain Malengrau heeft een opname met een zingende en een krijsende Wielewaal. Allebei mannetjes zegt hij. Hij heeft ze gezien dus ook volgens hem is een krijsende Wielewaal niet per definitie een vrouwtje.

Siegfried Erwin zag een familiegroep van vijf individuen. Waarschijnlijk drie, misschien vier, juveniele vogels. Hij veronderstelt dat hij een [bedelroep](#) heeft opgenomen. Dat lijkt wel te kloppen met andere geluiden die ik hoorde.

Een interessante [opname](#) van Nelson Conceicao van 13 augustus 2022. Hij heeft een mannetje, een vrouwtje en drie juveniele vogels gezien. En neemt vooral verschillende kwetter-geluiden en wat gezang op. Ik hoorde meer gezang, meer gekrijs en geen gekwetter.

Gregorz Lorek maakt op 24 juli een [opname](#) van een familiegroep. Zelf zet hij achter familie een vraagteken. Zoals velen weet hij niet precies wat hij hoorde en zag. Wel mooie zang laat in het jaar, vaak met antwoord, en af en toe wat gekrijs. Heel erg lijkend op zoals ik het gehoord heb.

En ik bedenk dat het ook interessant is om de foto's van afgelopen jaar op [waarneming.nl](#) te bekijken van Wielewalen. Kan ik nog iets eruit pikken wat interessanter is dan het meest voor de hand

liggende? Het meest voor de hand liggend is een foto van een mannetje of vrouwtje die ergens zit of vliegt. Die laat ik links liggen. Blijft er dan nog wat over?

Op 4 augustus maakt Will Janssen een [mooie foto](#) van een, lijkt mij, vrouwtje Wielewaal. De snavel is roze dus valt een juveniele vogel af. De vogel heeft geen zwart masker dus een volwassen mannetje valt af. Aan de zwarte handdekveren zitten grote witte tot geelachtige toppen bij een volwassen vrouwtje maar die zitten net achter een takje dus die zie ik niet. Het is ook altijd wat. Het zou dus ook een tweedejaarsvogel kunnen zijn want die lijken enorm op een volwassen vrouwtje. Zelfs Nils van Duivendijk heeft moeite bij het uit elkaar houden van onvolwassen vogels en volwassen vrouwtjes en zegt bij een foto van een waarschijnlijk volwassen vrouwtje: "dit exemplaar is van een broedpaar en dus zeker een (adult) vrouwtje."

Wat vooral interessant is aan de foto is dat de Wielewaal een grote rups in haar bek heeft. Groen, langer dan haar snavel. Het zal een rups uit de toppen van de bomen (volgens sommige boekjes) zijn maar welke? Maar goed, het bewijs dat Wielewalen inderdaad rupsen eten zoals vermeld in vele boekjes.

Wielewaal op de Landschotse Heide, 29 juni 2022 (Peter Simon)

Op 9 juli maakte Jan Vriend een [foto](#) op het Dwingelderveld van een mannetje Wielewaal die, naar hij zegt, een rups van een Nachtpauwoog ving. In het open veld.

Op 30 juni maakt Robert Middelveld een [spectaculaire foto](#) van een mannetje Sperwer en een mannetje Wielewaal hoog in de lucht. Hij schrijft erbij: *sperwer werd weggejaagd door de wielewaal. had de*

alarmroep van de wielewaal nog niet eerder gehoord. Ik moest denken aan afgelopen juni in Duitsland. Heel hoog in de lucht zag ik een Sperwer. En een andere vogel met vreemd geluid. Ik kijken met de verrekijker, wat!, Wielewaal. Spectaculair. Ook ik kende dat geluid niet. Doen die dat, zo ver van hun bomenpartijen weg. Ja dus, bevestigd door mijzelf en helemaal door deze foto.

Ik vermeld ze niet allemaal maar als ik een foto van een Wielewaal met prooi zie is dat altijd een rups. Nooit een vlinder of een bes of een kever zoals ook in de boekjes staat. Als ze kunnen zullen ze dus rupsen vangen, zo lijkt het. Maar dat ze ze altijd uit boomtoppen pikken klopt niet. Ik zie verschillende foto's van Wielewalen met gevangen rupsen in open grasachtige heidevelden.

Op 7 juni maakt Meint Mulder een [foto van een nest](#) met een klein snaveltje dat uit het bouwsel steekt. De moedervogel stopt er iets in. Fraai! Gelijk ook de enige foto van een nest op waarneming.

Helaas geen foto's van helpervogels. Bestaan die eigenlijk wel? Wie heeft die eigenlijk ooit in Nederland gezien? Misschien vertonen ze dit gedrag alleen maar in subtropisch India waar ze ook broeden en standvogel zijn? Waarom zou een helpervogel die krankzinnige reis naar Europa uitvoeren vol risico om alleen maar een beetje te helpen. Ik zou als Wielewaal-stagiair lekker in Centraal Afrika blijven tot mijn tijd gekomen is om echt te gaan broeden. Mijn leven wagen om wat bij te leren, mij niet gezien. Wie van de vogelwerkgroep levert mij bewijs dat helpervogels geen verzonnen fantoomvogels zijn die ooit eens één keer zijn gezien?

Ik was toch nog niet helemaal blij met vooral wat ik niet gevonden had over helpervogels. Op internet vond ik uiteindelijk een artikel: *Breeding biology of the Golden Oriole in the fenland basin of eastern Britain* (Milwright 1998). Het eerste interessante is dat er vermeld wordt dat identificatie per sekse in het veld alleen mogelijk is voor oudere mannetjes en jongere vrouwtjes. Sommige tweede-kalenderjaar mannetjes hebben een wat groener verenkleed terwijl juist de wat oudere vrouwtjes weer wat geler zijn en daardoor heel veel lijken op die jonge mannetjes. Dus kun je helpervogels er wel tussenuit halen? Hoe maak je het onderscheid tussen een jonger mannetje die echt de broedvogel is en een ander mannetje die alleen maar helpt? En was het niet zo dat mannetjes pas vanaf hun derde jaar broeden? Misschien heb ik dat verkeerd begrepen.

Het tweede interessante is dat er helemaal niet gesproken wordt over helpervogels. Zijn die niet opgemerkt of zijn ze er ook echt niet?

Het derde interessante is dat de nesten vaak tussen 350 en 600 meter van elkaar gebouwd werden. De kortste afstand was 80 meter. In een studie in noordoost Frankrijk was de minimale afstand 250 meter oplopend naar 1200 meter. In België werd er een minimale afstand van 700 meter

gemeten. Dit alles klinkt niet heel erg semi-koloniaal met overlappende territoria. Ikzelf vind dat behoorlijke afstanden. Hoe zie je eigenlijk dat territoria elkaar overlappen?

Meer informatie heb ik helaas niet gevonden. Ik ben toch heel benieuwd op welke informatie de meest recente Atlas van Sovon zich baseert wanneer ze het hebben over helpervogels. Wordt misschien vervolgd...

Wielewaal in de Grijze Steen, 11 mei 2021 (Paul van Pelt)

Maar afsluitend zonder echt af te sluiten: ik heb misschien een familiegroep gehoord. Ook al heb ik er maar twee gezien. Waarom het mannetje toch zo mooi doorzingt (zoals ook op andere opnames) weet ik niet. Is het een misschien jonge vogel die vast wat probeert? Maar dat klinkt, geloof ik, vaak wat amateuristischer. In mijn hoofd terugluisterend weet ik ook niet meer echt zeker hoe professioneel en welluidend en vol de zang klonk. Was het toch een jong mannetje aan het oefenen? Of vindt papa het gewoon fijn om te zingen? Of wil hij er iets heel anders mee zeggen, maar wat dan? Of toch een helpervogel die nog rondhangt en ook zijn liedje meezingt? Pfff, hier kom ik niet uit. Tot zover mijn vogelgepruts maar misschien heb ik sommigen, en in ieder geval mijzelf, toch wat denk- en luistervoer gegeven voor als je weer een Wielewaal hoort, in 2025 dan. ■

Literatuur

- Burton, P. & J. Hayman 1976. Het Vogelboek. Poema Pockets.
- Duivendijk, N. 2022. Handboek Europese Vogele. KNNV Uitgeverij.
- Gobin, S. & M. Dijksterhuis 2023. Vogeltrek in Beeld. KNNV Uitgeverij (prachtig boek, aanrader evenals hun veldgids vogeltrek uit 2019).
- Milwright, R.D.P. 1998. Breeding biology of the Golden Oriole *Oriolus oriolus* in the fenland basin of eastern Britain. *Bird Study* 45(3): 320-330.
- Sovon 1987. Atlas van de Nederlandse Vogels. Sovon.
- Sovon 2018. Vogelatlas van Nederland. Kosmos Uitgevers.